

Кенгеш

Казбек Коков Регионланы айнытыу жаны бла правительстволу комиссияны жыйылыууна кытышханды

КъМР-ни Башчысы Казбек Коков Регионланы айнытыу жаны бла правительстволу комиссияны жыйылыууна кытышханды. Кенгешни РФ-ни Правительствосуну Председатели орунбасары Марат Хуснуллин бардырганды, доклад бла уа РФ-ни кырулуш эмда жашау журтла-коммунал мюлк министри Ирек Файзуллин селешгенди.

Жыйылыуда сёз асламысында бюджет кредитлеге жашауда бардырылган инфраструктура проектке кылай толтурулганларыны юсюнден барганды. Къабарты-Малкъарда алай проект 75-километрлик Басан суу

ызыны тартуу бла байламды. Республиканы Башчысы ангылатханга кёре, санкцияла ючюн кырулушха керекли затланы жиберуно амаллары тюрленгендиле, аны себепли кырал келишимни тюзетирге тыюгенди. Алайды да, федерал даражада кыбыл кёрулген келишимге тийишлиликте проектни тамамлауға 2,7 миллиард сом бёлорге белгиленди. Келишим бла байламлы ишле тындырылгандан сора, Бахсандагы суу ызыны кырулушу башланырыкды.

КъМР-ни Башчысыны бла
Правительстволу пресс-службасы.

Къабарты-Малкъар Республиканы Башчысы К.В. Коковну Терроризмге къажу кюреште бир ниетлиликни кюню бла байламлы ЧАКЪЫРЫУ СЕЗЮ

Къабарты-Малкъарны хурметли жамааты!
Терроризмге къажу кюреште бир ниетлиликни кюнюнде биз Россейни регионларынды дин экстремистле этген кюйсюз аманлыклары кезулеринде ёлгенлени эсгербиз. Ала 18 жыл мындан алға Бесланда этген теракт уллу бушууга бла ачылуу сынауга айланганды эмда терликтери болмаган жюзле бла адамланы жашауларын алганды. Ала аны асламысы уа сабийле болгандыла.

Террористлени кюйсюзлюклерин бла кир ниетлерин бизни республика да сынаганды. Малгууланы кылла-рындан Къабарты-Малкъарда кёпле жоюлгандыла. 2005 жылны 13 октябринде Нальчикке этген чабыуулуккуну кезиунюнде жалаанда бир кюнню ичинде 14 мамыр адам бла 35 полициячы ёлгендиле.

Терроризмни хатасындан ёлгенлени биз бир заманда да унутурук туйюлбюз. Бизни борчубуз – экстремизмни эмда терроризмни ниетлери бизни жашауубузга сингемзча этюдю, ала аны алларында кючлю кылаккан салууду. Аны бла бирге терроризмни жалаанда бирге, власть органдары, право нызамны саклауучулары, кюч структураланы бла жамауат биригуулени эмда халкыны кючлерин бириктирип хорларга боллугун унутурга жарарык туйюлдо.

Биз бир ниетли болсак, терроризмни жокъ этерге кылубуздан келлигине, не тюрлю кюрккюуга да тийишли жууап берилгибызга ишексимзе.

Эл мюлк

Тахта кёгетледен – бай тирлик

Къабарты-Малкъарны Эл мюлк министрствосундан билдиргенлерича, жерчиликте урунганла тахта кёгетлени: нашаны, томатны, хобустаны, быхыны, чюгондюрюню эм башхаланы да жыйып кюрешилде.

Район администрацияладан билдиргенлерине кёре, биюнюлюкте мюлккеле тахта кёгетледен 145 минг тонна жыйылганды. Ол былтыр бу заман бла тенгештиргенде, 102 процентге кёпдю.

Тахта кёгетчилик жаны бла тирликни иги кесеги томатлага жетеди. Быйыл аладан 47 мингден аслам тонна алынганды, ызы бла наша барады, андан да кёп кыалмай 30 минг тонна жыйылганды. Ючюнчю жерни уа 23,5 минг тонна тирлик бла кыуандырган жашил кыудоруга беричады. Башха битимлени юсюнден айтханда да, аладан да биюнюлюкте 44 минг тоннадан аслам чыкканды.

Жыйылган тирликни бир кесеги консерва заводлага ашырылады, кыалганы республиканы бла башха регионланы тюкенлерине жибериледи.

Ираннга арпа ашырылганды

Россельхознадзорну Шимал Кавказда регионла аралы управлениясындан билдиргенлерине кёре, Къабарты-Малкъар биринчи кере Ираннга 700 тонна чакылы арпа ашырганды. Быйыл амал быйыл Иран регионда мирунеуно сатып алган кыралланы санына кышулганы ючюн табылганды.

Управленианы специалистлери Шимал Кавказдан ашырылган продукция бузукъсуз болуруна дайым контроль этгенлей турадыла.

Кюзлюкле элпекдиле

Быйыл Къабарты-Малкъарны аграрчыларына болуш-лукъга федерал бюджетден 365 миллиондан аслам сом бёлонюрюкдю. Ол кылыкылыланы ёсдюрюуге этилген кыоранчланы бир кесегин жабарга болушурукды. Ахчаны жартысын республика быйыл аллыкды, кыалганын а келир жылда.

Алгаракылада регионну Эл мюлк министрствосунда кюз арты сабан ишлеге хазырланууга жораланып, кенгеш болганды. Аны чеклеринде министр управленияланы таматарларына тийишли жумушла тыйгычсыз бардырыларларына контроль этерге буюрганды. Ол санда арендаторланы урлукъ бла тынгылы жалчытыргыа керек болгандары энчи белгиленгенди. Саулай алып айтханда, быйыл республиканы кюзлюклерине 15 минг тонна мирзеу чачыллыкды. Болсада республикада кылыкылыладан 20 минг тоннадан да кёп барды, энчи техника, кадрла да хазырдыла.

МАГОМЕТЛАНЫ Сулейман.

Эсгертиу

Къабарты-Малкъар Республиканы Адамны эркинликлери жаны бла уполномоченный инсанла бла тюбешиулерин бу адрес бла бардырады: **КъМР, Нальчик шахар, Ленин атлы проспект, 27.**

Приёмкыа бу телефон номерлеге селешиле жазылыр-га боллукъду: **89289120078, 89674123594.**

Къабарты-Малкъар Республиканы Адамны эркинликлери жаны бла уполномоченный инсанла электрон почтасыны адреси былайды: **bashchy07@mail.ru.**

Диктант

«Халкыбызны Хорламны болдурууда жигитлигин учуз этдирмезге борчлубуз»

Аскер махтаулыкуну шахары Нальчикде «Хорламны диктанты» халкыла аралы тарых акция бардырылганды. Анга КъМР-ни Парламентини башчысы Татьяна Егорова да кышулганды. Ол РФ-ни Кырал Думасыны депутаты Геккиланы Заур, спикерни орунбасары Жанатайланы Салим эм Парламентни Миллетле аралы болумла жаны бла комитетини сопредседатели, СКГИИ-ни ректору Рахайланы Анатолий бла бирге диктантны Искусстволаны Шимал-Кавказ кырал институтунда жазганды.

Акцияны башламчысы «Единая Россия» болганын айтырчады. Ол «Тарых эсде тутуу» партия проектни чеклеринде кырулганды.

– Бу магъаналы иш бизде биринчи кере бардырылмайды. Хар жылдан да анга кытышханланы саны, ол кырулган жерле кёбейгенлери бек кыуандырады. Ол халкыла аралы даражага чыкканды. Биюню да диктант дунияны кёп кыралларында бардырылады, анга динлерине, жыл санларына, кыулуларына кёре тюрлю-тюрлю адамла кытышадыла, деп белгилегенди

Татьяна Борисовна.

Диктант тарых эсгеруоно саклауда, жаш тёлуюно патриот ниетлеге юйретиуде артыкды магъаналы болганын да чертенди ол:

– Ал кезиуде акция жамауатда тарыхны окуууга сейирлерин кызгъар, Ата журт урушну сермешлерин эсгертир мурат бла кырулган эди. Сёзсюз, ол керекли ишди, биюнюнде ёсюп келген тёлуюне. Тарыхыбызны терс жазыудан, совет халкыны Хорламны болдурууда жигитлигин учуз этюден сакларга борчлубуз. Ол себепден быйыл жумушланы бардырырга керекди.

Уллу Ата журт урушну юсюнден керти шартла, фашизмни ууатыуда кыралыбызны магъанасы тёлуюден-тёлуюле саклангырга тийишлиди. Жаш адамла, сабийле Хорламны багъасын ангыларга керекдиле. Аталарыбызны, апаларыбызны жигитликлерине хурмет жалаанда алай бериллыкбыз. Акцияны билимни жайганы бла бирге энтта бир уллу магъанасы барды – ол жамауатны саулау бириктиредди, шёндюню кюрккюуланы кезиунюнде кыралыбыз бардырган политикага ыразылыгыбызны билдирирге

рын айтырга, башха соруулага жууапла берирге тыюгенди.

Бу магъаналы жыйылыуга кытышханланы барысына да сертификатла берилликдиле. Сорууланы барысына да тюз жууапла бергенле уа Хорламны диктантны дипломлары бла саугаланырыкдыла. Тамата классланы окуучулары диктантны аламат жазсала, вузга кирген кезиуде алага кышакъ балла берилгенлерин айтырчады.

Биринчи кере бу акция 2019 жылда Уллу Хорламны 74-жыллыгын белгилеуню чеклеринде бардырылганды. Анга 9 жылдан

онг бередди, дегенди сёзюню ахырында Татьяна Егорова.

Диктант а 45 минут барганды, анга кытышханла бу заманын ичинде Уллу Ата журт урушну тарыхыны юсюнден 25 сорууга жууапла бергендиле. Алага урушну юсюнден чыгармаланы авторларын билдирге, сермешлени жигитлерини атла-

90-жылга дери 150 минг адам кытышхандыла ол заманда. Ызы бла аны хар жыл да кыруарга оную этилгенди. 2020 жылда уа диктантны дунияны 77 кыралында миллиондан аслам адам жазган эдиле.

КъМР-ни Парламентини
пресс-службасы.

Жандауурлукъ

Кырал Думаны депутатындан – тежеуле, саугала да

Кырал Думаны КИРПФ-ни фракциясындан депутаты Анатолий Бифов Къабарты-Малкъарда, Кырачай-Черкесде бла Ставрополь крайда уллу эмда кылайсыз юйорледен сабийлени жангы окуу жылга хазырлау жаны бла тёрли жандауурлукъ акциясын бардырганды. Аны кезиунюнде окуу керекле бла бирге аха эмда башха болушлукъ да этилгенди.

–Кёп сабий кыйын жашау болумга тыюшоп, алага кыралны бла жамауатны жанындан кыайгырыулык керек болады. Биюнюлюкте Россейни Правительствосу, Кырал Дума да юйорлеге, аналагыа бла сабийлеге себеплик этиуге уллу эс бурдыла. Алай бу жандауурлукъ ише кеслери ыразылыклары бла кышулганла кёпден-кёп бола баргандары да кыуандырады. Ол шарт а бизни халкыбыз тюз

ниетли, эсли болганына, не тюрлю кыйынлыклары да хорларга аны кылуудан келлигине шагъатлыкъ этеди. –дегенди Анатолий Бифов, акцияны юсюнден оюмун айта. Кырал Думаны депутатыны атындан сабийлеге дагыда жангы окуу жыл бла алгышлаула, тежеуле да айтылгандыла.

Къайгырыу

Къабарты-Малкъарга 17 школ автобус берилликди

Россейни Правительствосуну Председатели Михаил Мишустин быйылны ахырына дери регионлага юч мингден артык школ автобус беруоно юсюнден буйрукъга кыю салганды. Къабарты-Малкъарга 10-12, 13-20, 21-24 эмда 25-31 адам сыйнырыкы 17 автобус жиберилликди. Россейни Правительствосу 3 020 школ автобусу алырга 10 миллиард сом бёллукдю. Аны юсюнден Михаил Мишустин Билимни кюннюнде МГУ-ну интернат школун жокълаганда айтханды.

«Президентни буйругуа бла школ автобусланы сатып алуу андан ары бардырылады. Ала аны асламысын эл школлагыа жиберилкибиз, сабийле мектептерине дери кыйналмай жетерча», – дегенди премьер-министр, Россейни кыалайында да сабийле иги болумлада окуурга эмда тынгылы билим алырга керек болгандарын энчи чертип.

Министрлени Кабинетини сайтында регионлага транспорт кереклени жетдириу РФ-ни

Промышленность эмда сатуу-алуу министрствосунда буюрулганыны юсюнден билдириледи.

2021-2024 жыллада школ автобусланы жангыртып бошарга РФ-ни Президенти Владимир Путин 2021 жылда Федерал Жыйылыуга Посланиясында буюрганды. Ол санда федерал бюджетни ахчасына 2021-2023 жыллада жыл сайын бек аздан 4 минг жангы автобус алынырга керекди. Ала барысы да Россейде чыгарылганла боллукдыла.

Къабарты-Малкъар 2016-2021 жыллада «ПАЗ», «ГАЗ», «ФОРД», «ВОЛГАБУС» маркалы автобуслардан 167-син алганды. 2021 жылда республикага школ автотранспортдан 30-су жиберилгенди – ГАЗ-ладан 19-су, ПАЗ-ладан да 11.

Биюнюлюкте битеулю билим берген организацияда 181 школ автобус барды, республиканы 8,5 минг окуучусун школга транспорт бла жетдирдиле.

Бизни корр.

КъМР-ге – 100 жыл

2 бет

Чемерлик

3 бет

Байрам

4 бет

Къабарты-Малкъарны халкъ поэти, КъМАСР-ни школуну сыйлы устазы, этнограф, фольклорчу, поэт, алим Шахмырзаланы Османни жашы Саид малкъар адабиятны тохташыууна уллу юлюш кышхан адамладанды.

Халкыны алгъа элтген
ахшыларыбыздан эди ол

«Битеу махтау да чомарт, ариу жерибизге»

Тёгерек–башха кырасанг, кёпле элледен сахарлага кёчюп барганды кёрюнеди. Алай сахарладан элге кёчгенле да бардыла. Алай юйорледен бири – назмучу эм филолог Бечеланы Махитни бла Россейни билим беруоно сыйлы ишчиси Бечеланы Сакинатын юйорлериди.

Озган шабат кюн Нальчикни культура эм солуу паркында «Чай юйюкню» кыатында майданда Билимни кюннюне, Республиканы 100-жыллыгына да жораланып, уллу байрам болганды.

Тёрт сагъат бир
такыйкыча кёрюнтелди

КЪМР-ге – 100 жыл

Халкыны алгъа элтген ахшыларыбыздан эди ол

Къабарты-Малкъарны халкъ поэти, КЪМАССР-ни школуну сыйлы устасы, этнограф, фольклорчу, поэт, алим Шахмырзаланы Османни жашы Саид малкъар адабиятны тохташууна уллу юлюш къошкан адамланды.

Ол Чегем ауузда Эл-Тюбюнде тууганды. Дуния билимге итинуно Къям хажы туудурган. «Жашым, жер юсюнде бир сейир аламат зат барды – билим, – дегенди ол анга. – Андан башхалагъа къаллай бир юлюш эте барсанг, ол аллай бир кеп бола барды. Къаллай бир билимми болсанг, ёмюрюнг аллай бир жарыкъ болукду!»

1924 жылда Саидни Симферопольда педагогика техникумда окургъа ийгенди. Анда алгъан билими анга, саулай малкъар халкъгъа да иги жарыганды. Ол 1927 жылда туугъан элинде биринчи школ ачанды. Сабийле тышга деридереседе окугъандыла, аны дерслерине уа андан сора жюриогенди.

Жангы власть не аз да билимлер болгъанлагъа къарангылыкны кетериюно баш борч этип салгъанда, Шахмырзаланы Саид – малкъар халкыны биринчи устазларындан бири, башха элдеде да школла ачаргъа тири къатышанды.

Окуу китапла болмай, ол кеси, тюрк тили юлгоге алып, латиница бла биринчи малкъар алфавитни къураганды. Ол алфавит бюгюнд республиканы къырал архивинде сакъланды. Арта аны кириллицагъа кечюргенди. Битеу малкъар элени сабийлери, таматала да ол харфлык бла юйренгенди окургъа.

Эл-Тюбюнде биринчи пионерлеге да Саид такыганды къызыл галстукла. Кеси хакына алгъан кампелени да юлешип, ол кюнню бек жарыкъ эсергичи кюйганды сохталарыны жашуу тарыхларында.

Къырмадан къайтхандан сора, Саид Ленин атлы окуу шахарчыкъда беш жылны устазлык этип турганды, малкъар тиден биринчи окуу программаланы жарашдыргъанды. 1929 жылда Отарланы Керим бла «Бирликге» деген харфлыкны, 1930

жылда уа Этезланы Омар бла «Биринчи атламла» деген окуу китапны, Хочуланы Салих бла «Колхоз» деген азбуканы, орфография сёзюк да чыгарганды.

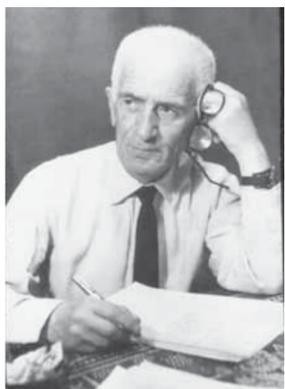
Алда жалаңда байла, бийле окутхандыла сабийлерин Тифлисте, Бакуда, узакъ Петербургда да. Алай Шахмырзаланы Саидге деридерунган халкыны бирден окутхан жарыкъландыручула уа болмагъандыла бизде. Къабарты-Малкъарны халкъ жазуучусу Туртуланы Берг, Отарланы Керим, Хочуланы Салих, Макытланы Сафар, Совет Союзну Жигити Байсолтанланы Алим, танк аскерлени генерал-майору Депулану Хаким, биринчи режиссёрубуз, драматургубуз Геляяны Рамадан да аны окуучулары болгъандыла.

Профессор Мусукаланы Александр айтханды кере, Шахмырза улу Къабарты-Малкъарны этнография картасын этерге программа жарашдыргъан эди. Анда элени, алаңы къурагъан тукумлары тарыхлары, жашуу болумлары да алыннганды эрге. Жарыкъла, не сылтау чыкъгъан эсе да, ол иш басмаланмай къалгъанды.

Ленин атлы окуу шахарчыкыны жабып, аны мурдорунда энциклопедия ачханларында, Саид, кеси сыйоп, туугъан элине къайтып, школда, билим берюню Чегем район арасында да ишлегенди.

1939 жылда Саидни Москвагъа чакырып, Ленинни ордени бла сауғалагъандыла. Андан сора аны Къабарты-Малкъарны жарыкъландыруу халкъ комитетинде наркомуну орунбасары этгенди.

Улуу Ата журт ушр башлангъанда, жыл санында да къарамай, аны фронтха ийгенди. Ким болгъанын билгенди, ол сыйлы адамны ары жибергенлеге урушхан да этип, аны къурулуш батальоннга ийгенди. Алай бла ол жангыдан Къырмагъа тошгенди. Солдатла, беллерине деридер

сугъа батып, аскер сууладан ётерча, кёпюрле ишлегенди. Жарым жылдан Саидни ол кыйын жерден юйюне ашыргъандыла. «Аллаха шукур, ол сермешле баргъан заманда окуна кишини жоймагъанма», – деп къуанычу эди ол дейдиле.

Андан ары да ол устазлык ишин башлагъанды. 1944 жылда 8 мартда ол юйде болмагъанды. Саидни орден кникжасын эм башха документлерин кегенди, алаңы мында къоаргъа дегенди, алай кой бийчеси Малкъондуланы Шамшият халкъындан айрылыргъа унамагъанды.

Саид юйюрюн чегемлиени машиналагъа миндире тургъан жерде тапханды. Андан ары аны жолу да башха жерлешлеринча болгъанды. Ала Къазакстанда Павлодар тийресине тошгенди. Ары жетгенлей, Шамшият дуниясын алышып, Саид эки жашы бла – Юрий эм Алексей – къалгъанды. Ол сыйлы сауғасыны хайыры бла бир кесектен эгечлери Аминат, Ханифа, анасы Хадиджат тошген Къаракъундузгъа кегенди. Анда Саид школда ишлеп турганды.

Ол, Москвагъа жазып, комиссия келтиргенин, онгус кезулеринде кечюнюлеге адам башындан онсегиз

кило акъ будай ун, юй башындан төрт къой, не бир тууар мал бергенлерин айтадыла.

Эки жылдан Саидни да, бирси кечюнючю устазланы кёбюсюча, ишден къыстагъанларында, ол, ары къайтыныча, эки жылны колхоз арбазгъа къалауур болуп тургъанды. 1947 жылда сабийле бла къыйналгъанын кеген ахлулары таукел этип, ол Зелаланы Далхатын къызы Зайнаф бла юйюр къурагъанды. Алагъа эки жаш бла эки къыз къошулгъандыла – Лиу-аза, Рашид, Халид, Лейла.

Сюргогюнден къайтхандан сора, Саид Нальчикде жашап, илму-излем институтда ишлегенди. Ол заманы экспедициялары жыйгъан материалла жомакъ, таурух китапларыбызны тамаллары болгъандыла. 1957 жылда ол Урунууу Къызыл Байрагыны орденин алгъанды.

Чыгармачылыгыны юсюнден айтханда, аны «Солдатны сёзю» деген биринчи назмусу 1916 жылда, ол Бакугъа Абайланы Ханифаны кере баргъанда, «Шаркъ жулдузу» журналда чыкъгъанды. Арта «Къарахалкъ» газетни бетлеринде Саидни иги кесек статьясы, очерктери, хапарлары, назмулары да басмалангъандыла.

Шахмырзаны энци «Сыбызгъы» деген китабы, Къулийланы Къайсыны ал сёзю бла 1957 жылда чыкъгъанды. Ол дагыда «Битимлени билгиз», «Кегетле», «Заман жели», «Таулуу календары», «Ол ёмюрледе», «Сайла-мала» (орус тилде) деген назму жыйымдыкъланы, «Танг аласында» деген повестни да авторду. Саид илму ишлери бла да белгиледи – «Балкарский топонимический словарь» деген ишин ол Джамаддин Кокос бла бирге жазгъанды.

1974 жылда Шахмырзаланы Саидге «Къабарты-Малкъарны халкъ поэти» деген сыйлы ат аталгъанды. Ол дуниясын 1975 жылда алышчанды.

Ма аллай, халкыны алгъа элтген ахшыла болгъандыла бизде.

МУСУКАЛАНЫ Сакинат.

Ахча

Себепликни къыйматлы амалы

Быйылны биринчи жарымында Къабарты-Малкъарда гитче эм орта бизнесге болушлукгъа 7,5 миллиард сом ёнюк берилгенди. Былтыр бу заман бла тенгледиргенде, ол 1,8 кереге кёпдю.

– Гитче эм орта бизнес ёнюкюнчи тири хайырлангъанлары ючюн,

кредит бохчаны энчи предпринимательге бла организацилагъа жетген кесеги 12,2 кереге ёсюп, 60,8 процентге жетгенди. Анга себеплик этген амалдан бири – агропромышленный комплексге ёнюк гитче ставка бла берилгениди, – дейди Россейи Банканы Къабарты-

Малкъарда бёлююно башчысыну орунбасары Балаланы Расул.

Саулай алып айтханда, МСП-ни кредит бохчасыны ёлчими 16,3 миллиард сомгъа жетгенди. Былтыр бу заман бла тенгледиргенде, ол 27,3 процентге кёпдю.

Бушуулу митинг

Барысы да, къолларындан тутуп, терроризмге къажалуулары билдиргендиле

Шабат кюн 3 сентябрьде Нальчикде Къырал концерт залны майданында халкъ аслам жыйылганды. Алайгъа терроризмге къажалууда бириккенлерин кёрюгюрге власть органдары, дин, жамауат организациялары, партиаланы, миллет-культура биригуилени келечилери келгендиле.

Алаңы арасында РФ-ни Къырал Думасыны депутаты Геккиланы Заур, КъМР-ни Башчысыны администрациясыны таматасы Мухамед Кодзоков, Нальчикни мэри Таймураз Ахохов, КъМР-ни Экономика эм жамауат къоркъузулуу советини башчысы

заманда да къайтарылман, бир сабий да мазирликни ачылыгын сынамазын тилегенди. «Юйюгюзге тамырлык» жамауат кымылдауну башчысы Суфдаун Шибзухов бу гитче осетинли шахарчыкъда болгъан бушуулу иш бир

ны Исмайл Къабарты-Малкъарны жаш тёлую мамарлыкны жанлы болгъанын чертгенди. Къабарты-Малкъарны къырал университетни студент кымылдаулагъа, жаш тёлую программалагъа себеплик жаны бла арасыны башчысыны орунбасары Елизавета Хуторская уа битеу жамауатны бирирге чакыргъанды. «Миллет адет-тёрелени, адамлыкны ниетлени сакъласак, бу къужур ишлени тохтатыргъа къолдан келликди», – дегенди ол.

Казбек Татув, Адыгъланы халкъла аралы ассоциациясыны таматасы Хаути Сохроков, депутатла, министрле болгъандыла. Жыйылгъанлары асламы вузлары бла орта билим берген учрежденияланы студентлериде. Аладан бирлерини къолларында жаш тёлую терроризмге къажуу болгъаныны, бу аманлыкны къужурлугъу юслеринден плакатлары бар эдиле.

«Боевое братство» жамауат организацианы КъМР-де бёлююно таматасы Гелстанланы Барасбий шёндюго заманда да аманлыккъа тохтамагъанларын, террористле, фашистле башларын кётюргенлерин айтханды. «Жарасуула, сабийле бюгюнд да жоуладыла бандитлени къолларында, – Мёлеклени эсертмелери» Донбассада бардыла. Бюгюнлюкде бизни жерлешерибиз фашизмге, терроризмге къажуу тургъандыла, барыбызны да борчубуз алагъа болушуду, кёленидириду», – дегенди ол.

Сёлешгенле Бесланда болгъан къужур иш террористлени миллетлери, динлери, сый-намыслары болмагъанларын кёрюгюргенин, ала кеслерини мурадларын толтуруу ючюн бир затдан арта турмагъанларын чертгенди. Сёлешгенле бу аманлыккъа къажуулауда бирирге, биллай аманлыккъа къайтарылмаз ючюн къолдан келгени этерге чакыргъандыла.

«Боевое братство» жамауат организацианы КъМР-де бёлююно таматасы Гелстанланы Барасбий шёндюго заманда да аманлыккъа тохтамагъанларын, террористле, фашистле башларын кётюргенлерин айтханды. «Жарасуула, сабийле бюгюнд да жоуладыла бандитлени къолларында, – Мёлеклени эсертмелери» Донбассада бардыла. Бюгюнлюкде бизни жерлешерибиз фашизмге, терроризмге къажуу тургъандыла, барыбызны да борчубуз алагъа болушуду, кёленидириду», – дегенди ол.

Ич ишле органдары ветеранларыны советини башчысы Мурад Пихов террористле адамланы къоркъутуп, жунчутуп, кеслерини сейирлерин сакълангъанларын чертгенди. Митингде жаш адамла да сёлешгенди. КъМР-ни Башчысында жаш тёлую советни келечиси Байтуугъанла

Ахырында жыйылгъанла «Живая цепь» акциягъа къатышхандыла. Аны башламчылары Шимал Осетияны къырал университетини студентлериде. Митингге келгенле барысы да, къолларындан тутуп, терроризмге къажуу болгъанларын билдиргенди.

ТИКАЛАНЫ Фатима. Суратланы Артур ЕЛКАНОВ алгъанды.

Къадарыны айырымалыкъ кесеги

Хар не да юйюрдан башланады деп, бошдан айтыла болмаз. Мирзоланы Муратны жашы Алийни урушда этген жигитлигини, адамлыкны да юсюнден газетде жазыла турганды. Мамыр жашауда уа ол «Коммунизмге жол» («Заман») газетни баш редакторуну орунбасары болуп ишлегенди, билими, адеплиги, къайгыргыуу бла да уллу журметге, намысха тийишли болгъан-

футболдан СССР-ни кубогун алгъанды, спортну устасыды, Россейни чемпионду. Москвада бийик лигагъа чыкъгъан «Динамо» командагъа киргенди. Анда уа дуниягъа белгиле футболчуладан, ол санда Яшинден, Масловдан, Аничкинден, кеп жашырынылыкълагъа юйренгенди.

1969 жылда СССР-ни биринчилигинде Москваны «Динамо» Кутаисини «Торпедосу» бла ойнагъанды. «Футбол» журналда аны

Ол ондан сора кеп да бармай жаш тёлуюдан СССР-ни Индиягъа барлыккъа командасы къуралады. Совет Союзну бек иги футболчуларыны санына Виталий да киреди. Анда биринчи кере Пенджаб штатын жыйымдыкъ командасы бла ойнайдыла да, аны 5:0 эсеп бла хорлайдыла. Экинчи тобешилери уа Индияны бек уллу шахарларында биринде – Калькуттада – болады. Бизни футболчуларыбыз бу тыш къырланы бек иги командасы бла ойнайдыла. Кюн тёлую болмазча къыздыргъанлыккъа, аны да 3:0 эсеп бла хорлайдыла.

Андан сора Бангалоур шахарны, Хайдарабад штатын командаларын да хорлап чыгадыла. Ахырында уа Делини стадионунда Индияны жыйымдыкъ командасы бла кючлерин сынайдыла. Алай бла къабакъларына бир топ да жибермей, кеп сауғалада алып, арта къуанчы халда къайтадыла.

Ол кезиуде Москваны «Спартак» командасы алчылыкны кишиге ычындырмаз ючюн, къаты кюрешгенди. Аны тренерлери иги футболчулары кеслерине тартахандыла. Виталий да тошгенди ол командагъа, бек уллу жетимилерин да ма мында болдургъанды. 1971 жылда СССР-ни футболдан 32-чи чемпионатында Москваны «Спартак» Минскини «Динамо» 2:0 эсеп бла хорлагъанды. Ол тобешиюно юсюнден къырланы тюрлю-тюрлю газеттеринде жазылгъанды. Алада Мирзо улуну аты кеп кере сагынылгъанды. Аны кеп спорт репортажда юлгоге келтиргенди. «Спартак» команданы ка-

питаны, СССР-ни спортну сыйлы устасы, футболдан дунияны чемпионатыны призёру Галимзян Хусаинов, ол онда футболчулагъа багъа биче, Виталийни юсюнден былай айтхан эди: «Мирзо улу эки кюнню ичинде ахыр эришулеге бёлюнген биттеу да 210 минутну таймай ойнагъанды. Чабуулукъ жаны бла бек ахшы футболчу болгъанын кёрюгюргенди. Бу уллу хорламыбызда аны юлюшю уллуду».

1971 жылны 15 сентябри. Москваны Ленин атлы ара стадионунда он мингле бла адамла жыйылгъандыла. Ол кюн «Спартак» Чехословакияны ВСС командасы бла тобешгенди. Ол онуну юсюнден «Советский спорт» газетде былай жазылганды: «Бизни футболчуларыбыз чехословакия спортчула бла биринчи кере тобешедиле. Бу къырланы футболчулары УЭФА-ны бу чемпионатында кишиге хорлатмай келедиле. Алай «Спартакны» чабуулуккъа ойнагъан футболчу-

лары Мирзо улу, Хусаинов бла Егорович, ару ону кёрюзте, къонакъланы къабакъларына жуукълашханлай турадыла. Тап тошгенлей, Мирзо улу, топу терк окуна Егоровичге береди, ол а, аны уруп, сеткагъа кийредиле». Чехословакия команданы тренери И. Венглов а совет журналистлеге берген интервьюсунда былай билгилегенди: «Мирзо улуну топ бла къыстау алгъа баруун тыргъа тын болмагъанды. Бизни бек иги футболчуларыбыздан бири Бомба дайым аны ызындан тошгенлей турганды. Алай Мирзо улу, тюрлю-тюрлю амалланы хайырланып, алгъа терктер кутулгъанды. Алай кезиуден биринде «Спартак» экинчи очкуну да ол келтиргенди».

Алай махтаулу жашны футбол жоллары къайры элтмегенди. Виталий Совет Союзну олимпиада командасыны санында ойнагъанды. «Спартак» (Нальчик), «Спартак» (Кострома), «Текстильщик» (Иваново) командагъа да киргенди. Португалияда баргъан биринчи совет спорт делегацияны къауумунда болгъанды. Францияда, Германияда, Италияда, Англияда, Испанияда, Голландияда, Чехословакияда, Болгарияда, Венгрияда футбол оюнагъа къатышханды.

Жыл саны келгенде уа, Москвада тренерле хазырлагъан бийик школну бошагъанды. Нальчикде «Спартак» футбол команданы тренери болуп турганды, анга башчылык да этгенди.

ТЕКУЛАНЫ Хауа.

ды. Аны бла ишлерге манга да тошген эди насып. Биз, жаш къауум, жуук кереклибиз болса, анга барыучубуз эсимдеди. РСФСР-ни сыйлы къулуучусу Мирзоланы Алий кой бийчеси бла бирге төрт сабий ёсдоргенди. Валерий, Виталий, Лариса, Вячеслав бирер жерде бет жарыкълы уруннгандыла, кеслери ахшы юйюрге да къурагъандыла. Алай бизни бюгюнню хапарыбыз Виталийни юсюнденди. Ол спортну бийик төппесине ёрлегенденди, 1971 жылда

юсюнден толу жазылгъанды. Статяны бир абзацы уа Виталийге жораланганды. «Мирзо улу, бийик лиганы командасына кеп болмай къошулгъанлыккъа, бюгюнд кесин ахшы жанындан кёрюгюргенди. башха команданы къоруулачулары бла бетден-бетке тобешгенде да, абызрмагъанды. Аны футбол майданыны къыйры бла тохтауусу алгъа барыуу Кутаисини командасына къоркъуу салгъанлай, нёгерлерине уа жол ачханлай турганды», – деп жазылганды анда.

Контроль

Жангыртылгъан жолла мардалагъа келишемидиле

Къабарты-Малкъарда «Къоркъуусуз эм тынгылы жолла» миллет проектге кер республикалы жолла мардалагъа келишчакъ этиледиле. Ол иш къалай тамамлангъанына жамауат да кез-къулакъ болады. Ол а арт жылда КъМР-ни Транспорт эмда жол мюлк министерствосуну башламчылыгы бла этиледи. Ведомство жамауат организациала бла тири байламлыккъа ишлейди. Бу

жол ала бирге Къабарты орамда жангыртыла тургъан эм уллу объектленден биринде болгъандыла. Мында тынгылы ремонт ишле 4,6 километр чакълый бирде тамамлангъа керекдиле. Бюгюнлюкде белгиленген жумушланы иги кесеги тындырылгъанды. Ол санда жангы технологияланы хайыры бла жолгъа юч къат асфальт салынганды. Токну аз къоратхан чыракълары бла чыпынла орнатылгъан-

дыла, жаяу жолчуккъа ишленгендиле. – Тынгылы ремонт ишле башлангъанлы регионда жол управленианы келечилери аны качествосуна дайым контроль бардыруу турадыла. Алгъаракълада жол кёбюсюнде промышленный халда хайырлангъанды. Бюгюнлюкде ол, автомобильледен сора да, жаяу жюриогенлеге да тап болуруна аслам эс бурулгъанды, – дейди «Управдор»

учрежденианы таматасыны орунбасары Индар Тугов. Объектде къоркъуусулукъ жаны бла да танг кесек мадар этилгенди. Анга кере, беш светофор алышынганды эм алагъа дагыда юч жангысы къошулгъанды. – Бюгюнлюкде Къабарты орам уллу ауурлукъ бла ишлеген участокладан бириди. Аны шахарчыладан тышында, Прохладна бла Май районлагъа эм башха жерлеге баргъанла тири

хайырланадыла, ол санда ауур жюк ташыгъан машинала да. Мында автомат халда ишлеген системамалар сингдирилгенлерини хайырындан жолда аварияланы санын азайтыргъа онг табыллыккъы, – деп билдиргенди КъМР-ни Транспорт эмда жол мюлк министерствосуну жамауат советини келечиси Анзор Тхамоков.

МАГОМЕТЛАНЫ Сулейман хазыргъанды.

Чемерлик

«Битеу махтау да чомарт, ариу жерибизге»

Тегерек-башка кырасанг, кепле элден шахарлагыа кечюп баргъанча керюнеди. Алай шахарладан элге кечгенле да бардыла. Аллай юйюрледен бири – назмучу эм филолог Бечелланы Мажитни бла Россейни билим беруиюну сыйлы ишчиси Бечелланы Сакинатын юйюрлериди. Ала эки жашлары, тёрт туудуклары бла Нальчикден Янкойгъа кечгендиле. Эл жашауу нек сайлаганларыны юсюнден Сакинат бла ушак этгенбиз.

– Сакинат, сиз жыл сайын Янкойда бла Каменкада «Бек иги бахча» деген эришюуде хорлаганлыны билиндисиз. Сиз Нальчик шахарны Билим беруиу департаментинде малкъар тилден бла литературадан методист болуп, школ устазлагыа башчылык этип тургъансыз. Нальчикден Янкойгъа нек кечгенсиз?
– Янкойда тууганма, мында ёсгенме. Сабийлигибиз аллай насыплы эди! Ораммыз бир юйча жашагъанды. Ингирде бир адам да эшигин киритге жапмай эди. Ол узакъ совет жыллада халкъ бай болмаса да, башларын кечиндиле маганла жокъ эдиле. Иш келлююк, жигерлик, ётюрлюк эслене эди миллетибизде. Анам, Битирланы Раиса, атам Джолобаланы Шарипи жерде ишлей билген адамла эдиле, эли соткабызда ёсмеген зат жокъ эди. Монглу, берекетли жылла! Кысхасы, мен насыплы эдим сабийлигимде. Насыплы болгъан жеринге уа кыйтырыгъынг келеди. Университетни тёртюнчю курсунда окугъанымда, Бечелланы Мажит бла юйюр кыраибиз. Ол заманда

окуна Мажит назмула жаза эди, аны Адабият институтха кечюрюрге сюе эдиле, алай кеси унамагъан эди. Университеттен сора уа эки жашчыгыбызны ёсдюрююрге керек эди, юй-кюн болур ючюн кеп ишлерге тошгенди. Ол кезюуде мен устаз эдим, иш хакъым – аз, Мажит а узакъ рейследе шофёр болады. Болсада литература жашауундан кетмегенди, назмула жазгъанлай турады. Мен а школда он жыл устаз болуп ишлегенимден сора, департаментде методист болуп онсегиз жыл урунганма. Алай жюрегим элге тартханлай тура эди. Насыплы сабийлигим элине, Янкойгъа.

– Не зат ёседи бахчада?
– Не зат ёсеиди деп сорургъа боллукъду. Бизни жерибизге не зат салсанг да, ёсюп кылады. Битеу махтау да чомарт, ариу жерибизге! Алма, кертме, эрик, наныйк, юркюн, балли, жюсюм, шаптал, гюлле! Жаланда туяланы бла буксусланы сатабыз. Битеу бахчадан жыйгъан затыбыз кюн сайын ашыбызгъа, кысхаса кытыкыгъа жарайды. Жуууклагыа-тенгелеге да беребиз. Аллаха шукур, гитче эсе да, бек берекетлиди бахчабыз. Алай конкурсну жюринине киргенле эл конкурс республикалы болса, сора хорлагъанлагыа жер юлюшле берилселе иги боллукъ эди, деген эдиле. Тюсю о! Жерчиликни тирилтирге керекди.

– Эришюуде хайырындан ишлей билгенле жер алсала, кертиси бла да, аламат боллукъ эди. Сизни бахчагыз да юйюрюгюзге азлык эте болур?
– Битеу да ишлейме дегенлеге онгла кыуаргъа керекди. Бахчада ишлеп, юйюрюн кечиндирген адам кеси кесине ишчи жер кыуарды. Алай бизни республикада, адамлагыа жер бергенден сора да, эллину суу бла да жалчытыргыа керекди. Быйыл суу жайны Янкойда суу болуп тургъанды, алай арт он кюнде уа чырт да жокъ эди.

– Сиз бусагъатда КъМР-ни Жазычуларыны биригиюню секретарь-референти болуп ишлейсиз. Школ ишден узакъ болсагыз да, устаз кылыкларыгыз а кыалгъан болмазла. Жашланы окутуханысыз, энди туудукладыла да тизмеде?
– Кертиди, устаз школда ишлемесе да, устазлай кылады. Шукур, мени окутур бачачыкларым бардыла юйде, билим беруиу ишни кыстау бардырыгъыма ишесиз кылыгысыз. Ол бизни борчуызду: жаш тёлуюн окутургъа, айнытыргыа. Билим жер башында бир адамгъа да бошдан берилмейди. Берилген эсе, сенде юзюлюрге керекмейди, башхагъа ётюр ол байлыкны. Билимни тёлуюн тёлуюн кечгениди дунияны тутуругу.

– Бусагъатда насыплымысыз?
– Аллаха шукур, элимде, кесибиз ишлеген юйде жашагъаныбызгъа кыуанама.

Бахчаны салкынлыкы, жерни чомартлыкы, чыпчыкылары жырлары, юйюрюбюню энчи дуниясы, юйюбюз – была бары да мен кеп жылланы излеп тургъан жашауду. Шукур, умутум толгъанды.

– Сиз бусагъатда КъМР-ни Жазычуларыны биригиюню секретарь-референти болуп ишлейсиз. Школ ишден узакъ болсагыз да, устаз кылыкларыгыз а кыалгъан болмазла. Жашланы окутуханысыз, энди туудукладыла да тизмеде?
– Кертиди, устаз школда ишлемесе да, устазлай кылады. Шукур, мени окутур бачачыкларым бардыла юйде, билим беруиу ишни кыстау бардырыгъыма ишесиз кылыгысыз. Ол бизни борчуызду: жаш тёлуюн окутургъа, айнытыргыа. Билим жер башында бир адамгъа да бошдан берилмейди. Берилген эсе, сенде юзюлюрге керекмейди, башхагъа ётюр ол байлыкны. Билимни тёлуюн тёлуюн кечгениди дунияны тутуругу.

– Бусагъатда насыплымысыз?
– Аллаха шукур, элимде, кесибиз ишлеген юйде жашагъаныбызгъа кыуанама.

БАЙСЫЛАНЫ Марзият.
Суратла авторнудула.

Сагъышла

Сыйлы атны жюрютгенле

Жыл сайын сентябрьни аллында жаланда сабийлени угъай, бизни да, абаданланы, жюрегубиз кыозгъалады, школгъа жангъан жюрюп башларыкыча. Озгъан жылла эсибизге тошюп, жыйырма-отуз жыл мындан алгъа ётген дерслерибиз кез аллыбизге келедиле.

Эсимдеди, биринчи устазыбыз Мисирланы Шерифат Хажмаханованы школгъа келир кезюуну сагъалаймай, аллына барыучу эдик. Ол алай жаш, субай, жигит эди, ышарыуу да бетинден кетмей! Сумкасын кимге элтирге тошса да, ол бек насыплыгъа санала эди. Устазыбыз бир жол классыбызны кыонакыгъа чакырады, ол бизни бла бирге аууланганда, сейир этеме: аш ашамагъан мелек суну эдим. Шерифат Хажмаханованы хар сёзю бизге закон эди. Дерследе аллай шошлукъ, окуууга итинию болуучу эди. Насыплы кюнде! Алай терк юйренген эдик жазаргъа-окургъа да.

Ол узакъ совет жыллада сабий садла жокъ эдиле элдеде. Бир жаны бла ол иги эди, орамда ынналаны аппаланы кыатларында, эл жашауу татыуун сезе, бирге ойнай-кюле ёсе эдик. Бусагъатда сабийле телефонлагыа кыарап жашай эселе, биз а дуниягъа кыарай эдик.

Ол узакъ совет жыллада абаданла, балала да бетден бетге кыарап, ушакыла эте эдиле. Бусагъатда ол тере да кыала барды. Адам адамны таныгъан, билген, излеген заман... озду да кетди. Анда устазла бек сыйлы адамла эдиле. Билимни, акылыны да аладан излей эди битеу эл, интернетден угъай. Журметли завучубуз Бичиланы Хусейи Османович хар белгибизни биле эди, кыйсы сабий игирек окугъанын, ким а тохтап кыалгъанын сюзгенлей,

тинтгенлей туруучусу бюгюн да сейирсиндиреди. Не десек да, устазла башхалагъа ушамагъан адамладыла. Бусагъатда билим беруиу ахча тёлую бла байламлы болгъанын, репетиторла бийлик этгенлерин эсе алсакъ, дуния кыалай тюрленген ачык болуп кыалады. Эрттенликде школну директору Къзакъланы Борис Мустафаевични ызындан тизиле эдик, ол бизни орамда жашаучу эди, жаннетли болсун. Школгъа – юйюбюзгече. Хау, айла бла окууу китапны кыолубузгъа алмагъан кезююбюз аз болмагъанды. Кыйнай эдик жюреклерин устазларыбызны, алай ала бизни кече биле эдиле.

Тенгими белгилерин «тёрт-леге», «бешлеге» бургуз деген тилек бла кече ортамда баргъан эдим завучубуз Элюсерланы Аминат Алихановнагъа. Иги белгиле конкурсдан ётерге он берлик эдиле. Ол: «Кече ортамда кыалгъан эди, мени тенгими а окуууга киргъан эди. Бизни тёлуюн, артка бурлууп кыарасакъ, жаланда устазларыбызны чексиз халаллыкларын керебиз. Ариу айтхандан арымдагъандыла, аталарыбыздан-аналарыбыздан да озуп. Ала бизни окуууга фахмуз болгъанына ийнанганлай тура эдиле. Китапны ачып кыарамасакъ да, ийнанылары таркыймай эди. Ким билсин, баям, аны ючюн биз китапны чексиз сюебиз. Башыбыз агъаргъанда да, кюн сайын бир жангы зат окургъа, билриге итинибиз. Алтмыш-элли жыл мындан алгъа тау элдеде телеви-зорла да аз эдиле, журжун телефонларыбыз да жокъ

эдиле. Битеу билим, акыл бетден-бетге, адамдан-адамгъа бериле эди. Устазгъа сый-хурмет – бийик, элли ала кыолларында тутханча керюне эди. Бусагъатда кыол азыбызгъа сыйынган телефонда битеу дунияны билимин табавыз, алай алгъынча устаз юйретгенча бир телефон, компьютер да юйреталлык туюлюду.

Не сейир, компьютерле не терк тюрлене, сейирликден-сейир бола бара эселе да, устазын уа алышалайдыла. Аланы ауазлары энчи-ди, ол окуучулары жюреклерине, мыйыларына бек терк жетеди. Минг жылла мындан алгъа, сабий аны таныгъан, билген, багъалагъан адам окутса сюеди, компьютер угъай. Хау, интернет бла хар бирибиз да хайырланабыз. Алай ол устаз айтханга болушлукъгъады.

Кеп ата-анала айтадыла: сабий устазына бюсомресе, аны бла бир тил тапмаса, окумай, тохтап кыалады. Башха устазгъа кечгенлей а, бир бирлерин аныгъаласа, терк айнып башлайды. Устазгъа ышаныу – ол бек магъанлай ишди. Интернетде кыйсы сайтда нени окургъа, кеп авторладан кыйсын сайларгъа, китапладан эм кючлюреге кыйсыды – битеу бу соруулада устазын оюму керекди. Хау, жылдан-жылгъа ол тюзюнлей окутхан угъай, жол юйретген адам бола да барды. Алай жолну кёргозюр ючюн, кыаллай кючлю инсан болургъа керекди!

Сентябрь... сыйлы устазла бла тошшген сыйлы кюнде. Билимни кюню. Ахшы жолгъа, битеу окургъа, айныргъа, алгъа барыргъа сюйген окуучула эм аланы устазлары!

КЪАПЛАНЫ Марзият.

Эсе тутуу

Батырлыкны юлгюсю

Мисирланы Байчаны жашы Хажибий 1906 жылда Кенделене тууганды. Ол заманда элли аты Гунделен (гун деген) эди, эл кеси да Терк областыны Нальчик округуну Бахсан обществосуну кыурамында болгъанды. Элде Мисирладан бир кыууум юйюр жашагъанды – Къурманны, аны жашы Алийханны, Мусосну, Кичини, Байчаны юйюрлери.

Жарсыгъа, Хажибий алты жылында андан, атадан да бирча ёксюз кыалгъанды. Алай бла жууук-ахлуланы кыолларында ёсгенди. Октябрь революцияны хапары келгенде, сабий болгъанлыкыгъа, таматаланы кыуанчларын керюп, кеси да кыуанганды ол «эркинлик», «азатлык» деген кыанатлы, кыарамлагыа таукеллик берген сёзлеге. Артада уа, кыарангылыкны кетериуге жол ачылгъанда, ликбез школда (алай айтхандыла) ал билим алгъанды.

1927 жылда аны аскер кыуллугун толтургъа чакыргъандыла. Анда болгъан эки жылы ичинде Хажибий Орта Азияда басмачлагыа кыажуа юрешге жигер кыатышханды. Ол кезюуде баргъан сермешлени биринде жаралы болгъанды. Бакдырып бошагъандан сора, аны кавалерист школда окургъа жибергендиле. Ол аны 1930 жылда бошагъанды.

Болсада аскер кыуллукъдан Нальчикге кыйтып, Ленинчи окуу шахарчыкыда билим алгъанды. Анда рабфакны (ишчи факультет) экижыллык курсларын, ызы бла коммунист эл мюлк школну да тауусханды.

1939 жылда аны коммунист партияны челине алгъандыла. Улуу Ата журт уруш башланарны аллында ол ВКП(б)-ни обкомунда саулык сакълау халкъ комитетини кадрла жаны бла бёлюмюню таматасы болуп ишлегенди.

Аныча кыуллукъчулары аскерге алмазгъа бетим чыкыса да, ата журтка кыоркыуулук тошгенде, Хажибий бир жанлы болуп туралмагъанды. Алай бла, кыууум керек кеси ыразылыгы бла урушча барыргъа сюйгенин айтып, заявлянияла жазгъандан сора, баям, аны аскер сынамын хайырларыгъа боллугъун аныгап, 1941 жылда декабрьде 115-чи атлы аскер дивизияны эскадрону политругу этгендиле. Ол кыууула тургъан заманда аскерчилени хазырауда болдурган жетишимлери ючюн Мисир улугъа 1942 жылда 16 майда КЪМАССР-ни Баш Советини Президиумуну Сыйлы грамотасын бергендиле.

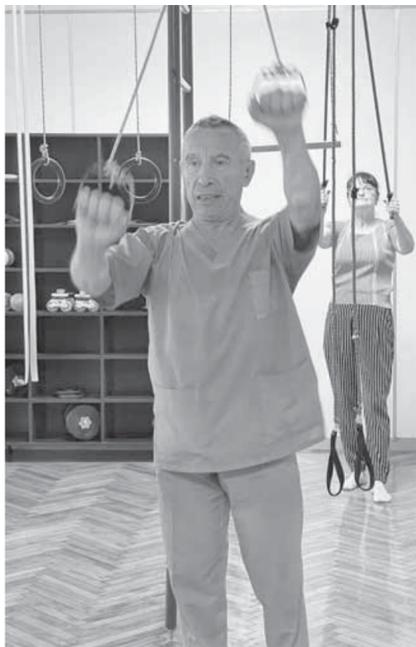
Ызы бла аны саясат бёлюмюне партия коммисиясыны председателине айыргъандыла. Кыаралны ышаныу, ыразылыгы да бирча кыанат берип, Мисир улуу, уста кыууу эм ахшы агитатор, кючлю партия сёзю бла дивизияны аскерчилерин дайым кёллендиргенлей тургъанды. Сермешлени кезююнде уа айырмалы политрук, кыолгъа сауу алып, батырлыкны юлгюсюн кеп керек кёргозгенди.

1942 жылда 26 сентябрьде Мисирланы Хажибийни кыбысыла-чыгыш фронтда 51-чи армияны таматасыны буйругу бла «За отвагу» майдал бла сауагъагъандыла.

Саулукъ

Усталыгына жюрек халаллыкы, низамлыкы да кыошулуп

Жай кюндеден биринде «Долинск» санаторийге баргъанымда, жашауу келген эр киши терек салкында абаданлагыа, ала бла келген сабийлеге да бир затла кёргозте, хапар айта эди. Мен кыатларына барып, анга тынгылайма. Ол а санлары ауругъанлагыа болушурча амалланы юсеринден айта эди. Артада уа ол Мокъаланы Мусса болгъанын да билдим.

Манга айтханларына кере, бу санаторийге кепле Муссагъа тобер ючюн келедиле. Аланы иги кесеги аяклары, кыоллары ауругъанладыла. Алай балаларын келтиргенде да аслам боладыла. Андан болушлукъ да табдыла. Келгенлеге тап болсун деп, санаторийни директору Ануар Ацканов битеу кереклери бла кабинет да кыурагъанды. Бек башы уа – Муссаны башчылыкында сынамлы эмда уста врачла, медсестрала, юйретиучюле да ишлейдиле.

Мокъа улу мында урунганлы артык кеп болмайды, алай ол аягы юсюне салгъанланы саны уа иги кесекди. «Алгын мен тренер эдим. Белгисича, кыйсы юйретиучю да массаж эте билриге керекди. Мен энчи курсланы ётгенме. Аланы да бирин угъай, бир нечасын. Тышында да билим алгъанма. Мында да республикалы больницаны травматология бёлюмюнде иги кесек заманы ишлегенме. Алгын сынамым

бусагъатда бек болушады», – дейди Мусса. Аны бла ушакъ эте, улуу, жарык кабинетте киребиз. Мында кыабургъалада, полда, энчи тапкалада кеп сейирлик затланы керюрге боллукъду. Отоу экиге бёлюнюпю. Биринде абаданла, башхасында гитче сабийле жарау этедиле. Полда якъ, кыол ызыла бла энчи жолкыла, санларындан кыянуу абаданланы, бачачыклары да атлатырча аппарат, улуу топла, тогъайла... Дагыда кеп башха затла-

ны керюрге боллукъду. Аланы барысын да бизни жигитибиз ишинде кенг хайырланады. Ауур адамлагыа болушуп, сабийлени да жегил кетюрюп, снарядлагыа олтуртады, алагыа тюрлю-тюрлю зарядкала этдиреди. –Бу топла абаданнга, сабийге да кымылдаргъа бек болушадыла, белинден эншгесине кыан барыча этедиле. Ма бу аппаратны уа чыртда жюремеген балачыкыгъа кийдиребиз, ол аны аягын алыргъа юйретеди. Полда

ызыла бла уа биринчи атламыларын эте башлагъанла жарауларын бардырадыла. Ала уа, кыяну тапхандан сора, иги кесек заманын жюрююлмай, энди атлап башлагъанлагыа хайырланады. Абаданлагыа дагыда бир неча аппарат керекди, алай аланы алыргыа алыкыа онгубуз жокъду. Ким биле, спонсорла тапсакъ, аланы да сатып алыргыа болурбуз, деп хапарлайды тренер.

Залда болгъан кеп затны ол кеси кыолю бла ишлегенин да айтыргыа тийишлиди. Мен да тегерекге-башха кыарай тургъанымлай, кыатыма бир тишируу келеди. «Туудугъа юч жыл бола эди, ол а жюрюялмай эди. Мен аны кёргозтемеген, элтмеген жерим кыалмагъанды, барысы да: «Бу атлааллык туюлюду, ахчагызыны, заманыгызыны да керексизге кыоратып айланмагъыз», – дей эдиле.

Андан сора «Долинск» санаторийде уста барды деп эшитме жаш бери келеме. Сойсегиз ийнаныгызыз, сойсегиз кыогуз, ол аны ыйыккыны ичинде атлаханды. Мени кыууанчымы чеги жокъ эди. Мусса улуу шахарлада атлары айтылгъан усталаны кыолларындан келмегенни эталгъанды. Сау болсун. Бююнлюкде жаш кеси жюрююлди, бирде чапхан окуна этеди, энди уа телсерге да юйренир деп турама», дейди ынына, ышара. – Мокъаланы Мусса уста болгъаны бла да

ХОЛАЛАНЫ Марзият.

МУСУКАЛАНЫ Сакинат.

Байрам

Төрт сагыт бир
такыйкыча көрүннгенди

Озган шабат кюн Нальчикни культура эм солу паркында «Чай юичюкно» кыатында майданда Билимни кюнине, Республиканы 100-жыллыгына да жораланып, уллу байрам болганды. Бери республиканы районларындан, шахарларындан, элдеринден эки жюзге жууук жаш бла кызы чакырылган эди. Алагы деп КМР-ни Уруну эмда социал кыруулау министрствосунда ишлегенле, «Стрекоза»

«Ю-Микс» театры эм башха организацияла сейирлик программа хазырлаган эдиле. Аны «Кыуанчы жолу бла жолочулуккыга» деген кесегинде гяпчиле сабийле бла бирге тюрлю-тюрлю оюнла бардыргандыла. Аслан Шогенов а кеси юйреткен жашла бла фехтованияны бир тюрлюсюн кыргыткенди. Марьяна Саралпова башчылык этген «Dance step» тепсеу кыауум бла бирге уа

башчылыгында шахмат оюнла кыралгандыла. Кыабарты эм малквар, англиз, француз, немис, испан, италиялы тилден эришуле болгандыла. Мастер-класслада уа сабийле даурбасны кыагыргыла, миллет, испан, латин-америкалы тепсеулеге юйренирге онг тапхандыла. Чачны уста эше билгенле да хунерликлерин кыргыткендиле. Бек кичиле уа асфальтда, уллу акъ

ара, «Чикен», «Ридада» кафеде, «Фортун» ООО, Кеп функциялы жаш тёлу ара, «Галактика», «Гармония» учрежденияла,

алайгы келген кызычыкыла бла жашчыкыла тепсегендиле. Юйретиу да унутулмаганды. Давид Темиркановну

кыагытлада да суратла ишлегендиле. Майданда голле бла жасалган омак шинтикледен, жашмалада уа сабийле, ата-

аналары, ынналары да олтуруп, суратха тоше эдиле.

Тошеде, сагыт бир болганда уа, алайгы КМР-ни жаш тёлую ишлери жаны бла министри Азамат Луюе да келгенди. Ол жыйылганлары барысын да Билимни, Республиканы да кюнлери бла кызы уа алгышылаганды.

– Республикага окуулу жашла бла кызыла керекди. КМР-ни Башчысы Казбек Кокков мында жашаганлары барысыны да

окуурга, хунерликлерин да кыргыткырге онглары болуруна, сабийле уа саулукулу, тюз ниетли, ариу кылыкылы болуп ёсерлерине дайым кыагырады. Аны биз кюн сайын да кырип, сезип турабыз, – дегенди ол.

Байрам төрт сагыттан артык заманы барганды. Ол келгенлеге, аланы асламысы уа кыолайсыз эмда уллу юйрөлдөн сабийле эдиле, бир такыйкыча көрүннгенди.

ХОЛАЛАНЫ Марзият.

Акция

Инспекторладан – окуу керекле, татлы ашарыкыла да

«Окуурга барырга болуш» Битеурросей акцияны чеклеринде жол инспекторла ГИДД-ны КМР-де управленясыны таматасыны кылуугун болжаллы халда толтурган полицияны полковнику Дмитрий Суворученону башчылыгы бла кеп сабийли юйрөлени жокылагандыла.

Ала ата-анала бла тубешгендиле, сабийле кылай болумду жашагандыла. Аланы жангы окуу жыл бла алгышлап, саугага канцеляр кереклери бла портфельле эм кече жылтыраган затла да бергендиле. Инспекторла жолда жоруюно жоруклары эсгертирге да унутмагандыла.

Акцияга Элбрус районну ич ишлерини акыйбалык болмаганла бла ишлеген инспекторлары бла муниципалитетни акыйбалык болмаганлары ишлери эм эркинликлерин кыруулау жаны бла комиссиясыны келечилери да кыатышхандыла. Ала кыйын болумга туюген 13 юйрөрдөн 29 сабийге канцеляр кереклери бла портфельле бергендиле.

Жандаурулук акциядан Черек районну полициячылары да бир жанында кыалмагандыла. МВД-ны бөлуюно жамаут советини таматасы Анахаланы Аида бла социал тухучлук керекли кеп сабийли юйрөлени жокылагандыла.

Алай бла акыйбалык болмаганлары ишлери жаны бла бөлуюно инспекторлары – полицияны капитаны Марина Апшева бла лейтенант Залина Эржибова эм Анахаланы Аида – Кыашхатауда акъ

ылбалык болмаган беш сабийни ёсдорген юйрөде болгандыла. Ызы бла Зарагиде да төртюшер сабийге кыараган эки юйрөно жокылагандыла.

Алагы канцеляр кереклери бла портфельле эм татлы ашарыкыла да саугыалагандыла.

Ата-анала да, кыйын кезуде алагы быллай тухучлук этгенери ююн, полициячылагы ыразылыклары билдиргендиле.

КУРДАНЛАНЫ Сулейман.

Аманлык

Ишчи нёгерин асыры кёрюп болмагандан...

Аманлык этгенлени терсиклерине жолуктуруу колонияладан бирини келечиси биргесине ишлегенни кёрюп болмаганды. Ол андан кытуулу мурат бла быйыл июлда аны ёлтюрюрге деген акыйл этгенди. Ишчи кылуугун кесине талпыкыга хайырланып, ол колонияда тутулуп турганладан бирине ёлтюрюно кыура, аны кыйын аурганны ююн болжалдан алгы эркин болурга себепли этгер сёз бергенди.

Бир ненча кунден ол биргесине ишлегенни суратын бергенди, ол кыайда жашаганын, кылай машинада жорюгенин да билдиргенди. Алай колонияда тутулуп турган, биягы аманлыкыга кыатыгырма унамай, битеу шартланы право нызамны сакылауулага белгили этгенди.

Андан ары мурдарлыкны кыураганы бла аны толтурганы араларында битеу ушакыла УФСБ-ны кылуулукчылары кыараулары бла бардырылгандыла. Ол санда ахча берилгенди да эсепге алыннганды.

РФ-ни Следствие комитетини КМР-де управленясыны кылуулукчылары бу шартла бла байламлы РФ-ни УК-сыны 30-чу статьясыны 1-чи кесегине, 33-ию статьясыны 3-ию кесегине, 105-ию статьясыны 2-чи кесегини «з» пунктуна кёре терселе материалла ахчандыла, деп билдиргендиле бизге кюч ведомствону пресс-кючбасындан.

Уголовный иш андан ары тинтиледи.

ТИКАЛАНЫ Фатима хазырлаганды.

Спорт

Жюзерге да юйрене, кюч-кыарыу да ала

Бу кунледе Кыашхатауну Физкультура-саулык-ландырыу комплексинде жюзюден эришуле болгандыла. Анга районну элдеринде жашаган отуз жаш бла кызы кыатышхандыла. Аланы жыл санлары алтыдан онючге дери эди.

Спорт байрам Кыабарты-Малкварны 100-жыллыгына жораланганды. Анга кыарагы Черек районну администрациясыны башчысы Кыулбайланы Алан, аны орунбасары Бечелланы Мухтар, Кыашхатауну администрациясыны башчысы Кыазийланы Мурат, ЛДПР-ни районда координатору Газаланы Масхут да келгендиле.

Эришулени эсеплери не кёре, анга кыатышханлагы майдалла бла грамотала берилгендиле. ЛДПР-ни регион бөлуюмо да энци саугала хазырлаганды.

Сабийлени жюзерге Азамат Тохович Гобеов юйретеди. Ол кеси да сууда жюзюден спортну устасыды. Анга юйренирге жорюген сабийлени аналары бла аталары бу спорт объектде жюзерге юйреткен бёлум ачылганына, тренерге да ыразылыклары билдиреди. Сёз ююн, Кыадырланы Лариса айтханга кёре,

аланы кызылары Карима жюзерге бек сюеди, алай аны шахарга жорюютурган а кыйын болганды. Анга заман, иги кесек ахча да кыоратырга тошюп турганды.

– Физкультура-саулык сакылауу комплекс ачылганы бери жорюп башлаганды. Ма энди уа эришулеге кыатыгырга да насыбыз тутханды. Аны ююн а «Спорт – жашау мардады» деген миллет проектни, республиканы районну да оноучуларына жорек ыразылыгыбызны билдиребиз, дегенди ол.

Эсигизге салайык: Кыашхатауда физкультура-саулык-ландырыу комплекс 2019 жылда ачылганды. Кеси да эки бөлүмден кёрулады. Биринчиден төрт жупла бла 25 метр узунлугу болган бассейн барды. Экинчисинде уа – кыарауулагы да кеп жери бла сейирлик спорт зал. Ары бир жолгыла 250 адам сыйынады. Мекямада жууунурга, кийинирге, тешиинирге да жерле, медицина кабинет, ашхана да бардыла. «Спорт-жашауу мардады» деген бу проект миллет проектлени социал жаны бла ишлегенине шагталык этеди.

ДАПХАТЛАНЫ Марзият.

Ачылык

Жангы скверде – жарык макъамла

КМР-ни 100-жыллыгы бла байламлы республикада тюрлю-тюрлю кырулуш эм тапландырыу ишле бардырылгандыла. Бу кунледе аланы хар бири да ахырына жетдирилди, хайырлангырга бериле бардыла. Нальчикни администрациясыны башламчылыгы бла шахарны 7 жеринде жангы скверле кыурагандыла. Аладан бири Ногмов атлы орамда КыМККУ-ну аллында орналады. Алайда тиере тапландырылганды, чыракыла салыннгандыла, шинтикле бла гыллыучала да орнатылгандыла. Алада жаланда сабийле угъай, абаданла да учаргыла болуккыдула. Ингир сайын а алайда халкы юйрөлери бла солуйдула. Бу кызыу кезуде уа объект ол тиереде жашаганлагы алаамат саугыла болганды. Жангы окуу жыл башланганлы уа

студентле да, алайда солуй, лекциялагы хазырлангырла болуккыдула. Орта кюн а скверни кыуанчы ачылуу болганды. Алайгы жыйылганлары алларында шахар администрацияны таматасыны орунбасары Тимур Хуров сёлегенди. Ол, бу тиереде жашаганлары жорюгенден алгышлап, Нальчик кёзю кыуандыра, айны барганын чертгенди.

Ызы бла уа шахарны Сабий эм жаш тёлу чыгармачылык арасыны сохталары концерт программа кыргыткендиле. Педагог эм жырчы Сейхат Шогенованы вокал студиясына жорюгенле Геккиланы Айна, Амилана Блянихова, Сабина Сохова бир ненча жыр айтып жыйылганлары кёллерин алгандыла. Кызычыкыла, энци жыр-чалада учуп, заууклык тапхандыла.

сабий жыры айтхандыла. Халкы а аланы кызыу кыарсыла бла ашырганды.

Дагыда арада кеп жылланы ишлеп келген педагог Кючмезланы Фатима уа Леди Баг жомак персонажыны сыфатында сабийле бла жарык тепсеуле кыураганды.

Музыка театрыны солисткасы Сейхат Шогенова уа, жыйылганлары республиканы юбилейи бла алгышлап, «Кыабарты-Малквар» деген жыры айтханды. Аны бла бирге уллу, гитче да сююп жырагандыла эм тепсегендиле. Дагыда назму айтырга хунерлери болгандыла уа аланы оккуп да кыуандыргандыла.

Байрам а миллет тепсеу бла бошалганды. Андан сора сабийле, гыллыучалада учуп, заууклык тапхандыла.

ТАППАСХАЛАНЫ Аминат.

Туризм

Жолочулуккыга – аз кыоранч бла

Туризм бла байламлы кышбекни програмасы жандан ишлеп башлаганды. Жангызда ючкюнню ичинде аны бла 100 мингден аслам инсан хайырлангандыла. Ала турла алгандыла, кыонок юйледе 2,5 миллиард сомга бронь кыойдургандыла. Ола ахчадан туристлеге 500 миллионга жууугу кыайтарыллыкыды.

Туроператорланы юслеринден айтханда, башха кюнле бла тенгешдиргенде, файдалары 2,5 кереге кёбейгенди. Туристле кыонок жылы кезиюн, сора ноябрь-декабрьде тау лыжыла бла учуу сайлайдыла. Санаторийде саууклары игилендирге, жолочулуккыга атларыга сюйгенле да аз туюлдуле.

Кышбек бла алынган жолочулуккыга 1 октябрьден 25 декабрьге дери барырга болуккыду. Анга кыаралны битеу регионлары да киреди. Бу программаны хайырлангы ююн, турну неда кыонок юйде туруу багысын МИР карта бла онлайн халда тёлерге тийишлиди, аны 20 проценти кыайтарыллыкыды, эм кёбюсю уа 20 минг сомду.

Эс бургууу – кышбек турланы 10 сентябрьге дери алыргы жарарыкыды, алай программага бөлюннген ахча, ол а 3 миллиард сомду, алгыраак бошалса, аллай турланы сатыу да тохтатыллыкыды, деп билдиреди республиканы Курортла эм туризм министрствосундан.

КУЛЬЧАЛАНЫ Зульфия.

Аппышпау

Жашауунг кыуанчдан толсун!

Геляланы Хажы-Муратны кызы Карданова Зояны сабийлери бла туудулары тууган кюнү бла алгышлайдыла: «Багылы аначыгыбыз, биз сени бек сюебиз. Туз-гыржынгы халал болсун! Ёмюрюнг дуняда жолла кибик узун болсун, кыуанчдан толсун! Алгыш дайымда биргенге болсун! Биз а узак ёмюрлени сени сыйлаучула болайык!»

Афиша

Театр сезонун башлайды

Кыуийланы Кыайсын атлы Малквар кыралдрама театр сахна искусствону сюйгенлени 86-чы театр сезонун ачылууна чакырады: **7 сентябрьде «Бай келин»** (Токумаланы Ж.) **14 сентябрьде «Акашханла»** (С. Роев) **28 сентябрьде «Киеулюк»** (Жантуулары И.) Спектакыле **19:00 сагытда** бошанырыкыдыла. Соруулары болганла бла телефон номерлеге сёлешсинле: **40-90-62; 40-90-58; 8-928-720-87-05.**

УЧРЕДИТЕЛЬ: КЫАБАРТЫ-МАЛКВАР РЕСПУБЛИКАНЫ ПАРЛАМЕНТИ БЛА ПРАВИТЕЛЬСТВОСУ

<p>Шеф-редактор ТЕКУЛАНЫ Хауа</p> <p>РЕДКОЛЛЕГИЯ: КЪОНАКЪЛАНЫ Хасан (баш редактор), ЖАНГУРАЗЛАНЫ Нажабат (баш редактору орунбасары), ТОКЪЛУЛАНЫ Борис (жууаплы секретарь), МУСУКАЛАНЫ Сакинат, ТИКАЛАНЫ Фатима, ТРАМЛАНЫ Зухура, УЛБАШЛАНЫ Мурат.</p>	<p>ТЕЛЕФОНЛА: Редактору приёмный – 42-63-01. Баш редактору орунбасарлары – 42-38-21, 40-04-82. Жууаплы секретарь – 40-03-24. Секретариат – 40-93-62. Корректорла – 42-63-52.</p> <p>РЕДАКЦИЯНЫ БЁЛОМЛЕРИ: Политика эм право – 42-24-02, 42-67-68. Экономика – 42-66-73. Культура – 42-66-76. Социал ишле – 42-75-82, 40-59-18. Курортла, туризм эм спорт – 40-39-93, 42-66-71. Окуучула бла байламлыкыла жорютопу эм жазылуу – 42-37-94. Энци корреспондент – 42-68-72. Операторла – 42-66-85, 40-28-97.</p>	<p>Редакция авторла бла кыагыт жорютмейди. Кыол жазмалагы рецензия этилмейди эм ала артык кыайтарылмайдыла.</p> <p>Газетде басмаланган материалда айтылган оюмла редакцияны оюмла бла келишимге болуккыдула. Алада айтылган хар зат ююн Россия Федерацияны Басманы юсюнден законна тийишлиликке материалланы авторлары кеслери жууаплыдыла.</p> <p>Редакция авторладан 400 газет тизгинден (машина бла жазылган 5-6 бет) кёню алмайды.</p> <p>Газет Связаны, информация технологиялары эмда асламы коммуникацияны ишлери жаны бла федерал надзор службаны (Роскомнадзору) Кыабарты-Малкварла управленясында 2016 жылда 19 декабрьде регистрация этилгенди.</p> <p>Регистрация номер – ПИ № ТУ07-00118. Индекс - П 5893</p>	<p>Газетни басмагы «КМР-Медиа» ГКУ-ну компьютер службасы хазыр этгенди.</p> <p>Газет «Издательство «Южный регион» ООО-ну типографиясында басмаланганды. Ставрополь край, Ессентуки ш., Никольский орам, 5а</p> <p>Газетлени илерине тапдыруу ююн КМР-ни почта связаны федерал Управленясы жууаплыды. Телефонла: 76-01-21</p> <p>Газетлени розничнагы сатыу ююн КМР-ни «Роспечать» акционер общество жууаплыды. Телефон: 42-69-34</p> <p>Газет ыйкыда юч керге чыгыды – геурге, орта, шабат кунледе.</p>	<p>Номерге графикте кёре 19.00 сагытда кыол салынады. 20.00 сагытда кыол салыннганды</p> <p>ГАЗЕТНИ НОМЕРНИ ЧЫГЪАРГАНЛА: Моксаланы Зухура – дежурный редактор; Кучукланы Сафият, Кетенчиланы Зульфия – жууаплы секретарыны орунбасарлары; Зезаланы Лида (1-чи бет), Ахматланы Люаза (2-чи бет), Геляланы Валентина (3-чо бет), Бийчеккуланы Жаннета (4-чо бет) – корректорла.</p> <p>Тиражы 1474 экз. Заказ № 1790</p> <p>Багысы 10 сомду.</p>	<p>РЕДАКЦИЯНЫ ЭМ ИЗДАТЕЛЬНИ АДРЕСНИ:</p> <p>360000, Нальчик шахар, Ленин аглы проспекте, 5</p> <p>электрон почта: elbor_50@mail.ru</p>
--	--	--	---	---	--